

DRŽAVA IN (NOVE) RELIGIJE V SLOVENIJI: CERKEV SVETE PREPROŠČINE IN NJEN KONTEKST

Povzetek. Skupina religiologov je v začetku leta 2004 ustanovila svojo versko skupnost, Cerkev svete preproščine, in njeno delovanje prijavila državi, da bi preučila in nemara odpravila nekatere zaplete v postopku registracije verske skupnosti. Razmeroma enostaven, praktično naravnani projekt je v slabih petih letih prerasel v študijo primera »slovenske religijske tranzicije« in zrcalne podobe širšega procesa krepitve vloge večinskih cerkva v novih demokratičnih državah. K eksperimentu in pričujočemu poročilu je največ prispevala država. Cerkev svete preproščine je postala prva slovenska verska skupnost, ki je država ni hotela registrirati, čeprav za to ni imela nobenega opravičljivega razloga. Država je v primeru Cerkve svete preproščine prvič v Sloveniji javno podvomila tudi o religijski naravi katerekoli verske skupnosti, čeprav za to ni imela potrebnih pooblastil. Končni rezultat študije predstavlja urejena zaloga novega znanja, ki ni majhna, vendar le-to v praktičnem oziru ni spodbudno: pravna država nastajajoči verski skupnosti ni zagotovila orodja, s katerim bi se lahko učinkovito zoperstavila samovolji oziroma nestrokovnosti državnega organa.

Ključni pojmi: nova religijska gibanja, država, cerkev, verske skupnosti, pravni položaj verskih skupnosti.

»Slovenska religijska tranzicija«

Slovenska država je leta 2007 spremenila osnovni predpis, ki ureja pravni položaj in delovanje religijskih organizacij. Po več kot tridesetih letih veljavnosti Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti v (Socialistični) Republiki Sloveniji (ZPPVS, Ur. l. SRS 15/76, 42/86 in Ur. l. RS 22/91) je takrat uveljavila Zakon o verski svobodi (ZVS, Ur. l. RS, št. 14/07). Ker je novi predpis zares v temeljih spremenil še socialistično zamisel o dopustnem delo-

* Dr. Gregor Lesjak je doktor socioloških znanosti brez institucionalne pripadnosti.

vanju in nadzoru verskih skupnosti, je demokratična država z njim po dobrih petnajstih letih svojega obstoja dovršila tudi proces »religijske tranzicije«. Spodnja razprava ta proces opredeljuje, izkuša in vrednoti. Kot merilo »slovenske religijske tranzicije« oziroma njenega rezultata, restitucije položaja večinske cerkve, je izbran kriterij dostopnosti formalne institucije verske skupnosti. Razprava se opira na javno dostopne podatke ter rezultate raziskave slovenskih novih religijskih in duhovnih skupin (prim. Črnič in Lesjak, 2006 in Lesjak, 2007)¹ in študijo primera Cerkve svete preproščine (prim. Lesjak in Črnič, 2007 ter Lesjak, 2007).

Stari ZPPVS je določal, da so verske skupnosti pravne osebe po civilnem pravu (prim. 7. člen) in da morajo svoje delovanje prijaviti pristojnemu državnemu organu (prim. 6. člen), sicer lahko država denarno kaznuje odgovorno osebo ali pa ji odredi celo zaporno kazen (prim. 21. člen). To pa je bilo tudi vse. Ustava, področni zakon in preostali pravni red prav v ničemer niso opredeljevali pojma »verska skupnost« in postopka prijave njenega delovanja. Slovenska država je ta skopa določila tolmačila sila različno. Registracijo verskih skupnosti je z njimi ves čas zahtevala, nekaj časa jo je obenem servisirala in nazadnje, nemara paradokсно, hkrati tudi omejevala, takole:

500

*Preglednica št. 1: PREMENE V RAZUMEVANJU FORMALNO ISTE
USTANOVE VERSKE SKUPNOSTI NA STRANI DRŽAVE IN
NOVIH RELIGIJSKIH SKUPIN MED LETOMA 1976 IN
2006*

	1976-1990	1991-2000	2001-2006
Namen slovenske države v zagotavljanju institucije verske skupnosti	Nadzor (zasebne) religijske sfere	Servisna dolžnost	Omejevanje dostopa
Razumevanje institucije obvezne prijave delovanja verske skupnosti med slovenskimi novimi religijami	Državljska dolžnost in/ali priročnost	Pravica državljanov do (javnega) kolektivnega izraza svobode veroizpovedi	Zahteva po simbolnem statusu

Izvirnega namena zakonodajalca danes ni težko prepoznati: ustanovitev in delovanje kakršne koli skupnosti kakor koli verujočih je bilo treba v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji prijaviti državi. Prek obvezne pravno-organizacijske oblike je bila vsaka verska skupnost omejena z

¹ Osnovni opis in grobi rezultati te raziskave so dostopni tudi prek: <http://religije.info> (30. 9. 2008).

dopustnim načinom delovanja; država je v socializmu tako nadzorovala verske skupnosti. V raziskavi slovenskih novih religijskih in duhovnih skupin nismo zasledili podatka, da bi država v osemdesetih in devetdesetih letih minulega stoletja (oziroma kdaj koli – prej ali pozneje) opredeljevala, iskala ali celo kaznovala neprijavljene »verske skupnosti«, čeprav je res, da je bilo delovanje neinstitucionaliziranih skupin tedaj zelo negotovo (že vsako zbiranje državljanov je bilo na primer treba prijaviti na postaji ljudske milice). Zaenkrat dostopne informacije govorijo v prid domnevi, da je zakonodajalec v tem času svoj namen oblikoval in uresničeval v želji po nadzoru obstoječih, največje in velikih verskih skupnosti; majhne in nastajajoče (obrobne, družbeno nepomembne) praviloma niso bile deležne njegove pozornosti. Prve nove religijske in duhovne skupine, ki so v osemdesetih letih iskale pravno-organizacijsko obliko verske skupnosti, tako niso ravnale v skladu z dolžnostnim razmerjem področnega zakona (svojo dejavnost so le redke razumele s pojmom »religija«), pač pa so si z ureditvijo pravne osebnosti želele zagotoviti nemoteno delovanje; pot do formalne ustanove društva (prek potrditve vloge na Socialistični zvezi delovnega ljudstva) je bila zanje najpogosteje nerazumno dolgotrajna in v nekaterih primerih celo nemogoča.

Sproščena praksa prijave delovanja novih verskih skupnosti po letu 1991 je to pravno-organizacijsko obliko povezala s pravico državljanov do uresničevanja kolektivnega vidika svobode veroizpovedi. V času nastanka demokratične države ter kvantitativno najbolj nazornega pojava slovenskih novih religijskih gibanj je država z registracijo novih verskih skupnosti (in sprostitvijo registracije društev) namesto nadzorne funkcije že uresničevala svojo servisno dolžnost². Še naprej primerjalno nepriljubljena zakonska ureditev (verske skupnosti se na primer ne smejo ukvarjati s pridobitno dejavnostjo, njihove davčne olajšave so minimalne – prim. Lesjak, 2001; Črnič in Lesjak, 2003; Šturm, 2005) navaja k sklepu, da je morala v odločitvi precejšnjega števila novih religijskih in duhovnih skupin za ustanovo verske skupnosti (številne so se odločile za ustanovo društva, nekatere so registrirale pridobitne dejavnosti, mnoge pa sploh nobene) pretehtati idealna možnost pridobitve pravne osebnosti na temelju lastne veroizpovedi. Pravica do kolektivnega izraza veroizpovedi in/ali »vnanja deklaracija religijskosti« (zadnja posebej v primeru skupin, ki so v tujini praviloma izkušale težave) sta v razumevanju ustanove verske skupnosti nadomestili poprej-

² Raziskava (še delujočih) slovenskih novih religijskih in duhovnih skupin je pokazala, da jih je med letoma 1905 in 1980 nastalo 9, med letoma 1981 in 1990 dvanajst, med letoma 1991 in 2000 sedemindvajset ter med letoma 2001 in 2006 deset (prim: <http://religije.info>, 30. 9. 2008). Slovensko posebnost, neproblematičen in vsaj načeloma pozitiven odnos okolice do pojava novih religijskih gibanj, lahko torej povežemo s širšim pričakovanjem in odobravanjem mnogo globljih družbenih sprememb. Nove religije so pred letom 1991 pogosto delovale v okviru institucij starega sistema, ki so vsebovale zametke novega (na primer v okviru Zveze socialistične mladine Slovenije); svoje javne podobe tedaj še niso imele (prim. Lesjak, 2007).

šnja »dolžnost« in/ali »priročnost«. Država se je v postopku prijave delovanja seznanila s samo-zatrjevano religijskosti skupine in od nje po načelu analogije z drugimi pravnimi osebami pričakovala potrebne attribute in dokazila: zapisnik ustanovnega zbora, določitev imena, sedeža, predstavnika in pravil delovanja ter kratko informacijo o osnovah verovanja. V obdobju od leta 1991 do leta 1999 je svoje delovanje prijavilo 18 verskih skupnosti, med njimi velika večina novih religijskih in duhovnih skupin. Vsem tem je država izdala potrdilo o pravni osebnosti po civilnem pravu in jih vpisala v seznam prijavljenih verskih skupnosti. Obe »socialistični načeli«, obveznost prijave delovanja in nedoločnost pojma verske skupnosti, sta torej v novih družbenih razmerah, spet paradokсно, odločilno prispevali k liberalnemu odnosu države do novih religij.

Pravna ustanova verske skupnosti je v razmeroma kratkem času in ob nespremenjenem zakonskem temelju še tretjič zamenjala svojo vsebino: prijava delovanja je končno postala »zahteva določene skupine (in v nekaterih primerih nasprotovanje druge [ali države]) po posebnih privilegijih, ki jih posamezna družba povezuje z oznako 'religija'« (Greil, 1996: 48). Na javnem ustanovnem sestanku Hindujske verske skupnosti v maju leta 2003 smo izvedeli, da se pristojni državni organ že 15 mesecev ni odzval na prijavo njenega delovanja (prim. Aleksič, 2003). Po poizvedovanju slovenskih novinarjev in nekaterih tujih organizacij za zaščito svobode veroizpovedi je javnost tedaj izvedela, da na odgovor države na svoje prijave nenavadno dolgo čaka še vsaj devet drugih skupnosti in, še več, da med letoma 2000 in 2003 z registracijo ni uspela sploh nobena. Predstavniki »Urada za pravno praznino«, kot je pristojno državno ustanovo takrat poimenoval novinar, je pojasnjeval, da v Sloveniji ne moremo prepoznati nobene verske skupnosti, ker pravni predpisi ta pojem zgolj navajajo, ne pa tudi opredeljujejo. Ker torej ne premoremo kriterijev (in/ali primera, po katerem bi se lahko zgledovali), država ne more preveriti niti avtentičnosti prijav novih skupnosti (prim. *ibid*). Zanimivo je, da je pravno osebnost po civilnem pravu in določilih ZPPVS do »registracijskega moratorija« v letu 2000 že pridobilo 35 skupnosti (štiri so do danes že prenehale delovati). Med njimi je bilo več univerzalno prepoznavnih oziroma samoniklih novih religijskih in/ali novodobnih skupin (na primer Scientološka cerkev, Združitevna cerkev, Skupnost za zavest Krišne, Red vzhodnega templja, Bela gnostična cerkev in Sakrament prehoda), zato skrbi države za »avtentičnost« novih religij (v primerjavi s tradicionalnimi) ni bilo mogoče povezovati s podobnimi razpravami v tujini. Država svoje neobičajne skrbi ni mogla utemeljevati niti z enim samim primerom kakorkoli sporne registrirane verske skupnosti oziroma njenega domnevno nezakonitega ali sicer neželenega delovanja, ki bi se razlikovalo od enostavnega prekrška. S stališča raziskave slovenskih novih religij smo lahko prav vsem registriranim pripisali tudi religijskosti in

enega izmed tipov skupinskosti. Ker pravni okvir očitno ni pritegnil neintendiranih (niti primarnih gospodarskih) interesov, je odsotnost anomalij vsaj na negativen način izpričevala relativno funkcionalnost sporne ustanove. Tedaj se je zdela povsem upravičena trditev, da je država s pravno nerelevantnimi (to je, zastarelimi in deloma protiučustavnimi) sredstvi v družbeni realnosti dosegala presenetljivo dobre rezultate. Več kot tri leta trajajoče samovoljno odrekovanje možnosti za pridobitev pravne osebnosti na temelju lastne veroizpovedi se je torej (ob eventualnem dvomu v delovanje pravne države) samo po sebi postavljalo kot zelo zanimivo vprašanje³.

Urad za verske skupnosti je v času »registracijskega moratorija« naročil izhodišča in osnutek novega področnega zakona pri zasebnem Inštitutu za pravo človekovih pravic iz Ljubljane. K nastajanju predpisa ni pritegnil državnih uradnikov in drugih področnih specialistov in tudi javne razprave o izhodiščih za preureditev pravnega položaja verskih skupnosti ni bilo⁴. Dolgotrajni postopek sprejemanja tega zakona je močno razdelil poslance Državnega zbora in znova potrdil, da razumevanje odnosov med državo in verskimi skupnostmi ohranja tradicionalno slovensko delitev med politično levico in desnico⁵. Država je februarja leta 2007 z novim zakonom prvič administrativno opredelila pojem »verska skupnost« in podrobno določila zdaj prostovoljni postopek njene registracije; »(cerkev ali druga) verska skupnost se lahko registrira, če ima najmanj 100 polnoletnih članov... in deluje v Republiki Sloveniji najmanj zadnjih deset let« (ZVS, 13. člen). V abstraktni primerjavi pravnih norm med različnimi državami je lahko tak registracijski prag povsem primerljiv ali celo ugoden, če pa izhajamo iz prepričanja, da naj bi sicer abstraktne pravne norme urejale vsakokrat posebne družbene razmere in pri tem morda upoštevale še tradicijo vsakega okolja, je odločitev slovenske države sporna. Slovenske verske skupnosti so namreč povečini majhne. Rezultati navedene raziskave o novih

³ Administrativni zaplet glede razlage zakonskih določil o registraciji verskih skupnosti je po odzivu v javnosti hitro odpravil pristojni državni funkcionar, generalni sekretar Vlade RS. Julija leta 2003 je v obveznem navodilu registracijskemu organu, Uradu Vlade RS za verske skupnosti, pojasnil, da je vsebinska presoja izpolnjevanja pogojev za ustanovitev verske skupnosti nezakonita, ker zakon ne navaja meril za ustanovitev verske skupnosti. Večina čakajočih verskih skupnosti je v prihodnjih nekaj mesecih uspešno končala postopek registracije.

⁴ Razprava o alternativnem predlogu verskega zakona, ki ga je Državnemu zboru prek opozicijskega poslanca sočasno z vlado predložila ena izmed verskih skupnosti, Tibetanska budistična kongregacija Dharmaling (in bila nemudoma preglasovana), bi preseгла problemsko naravnost tega besedila.

⁵ Polemika je v pretežni meri tematizirala razliko med »desno« ali kooperativno in »levo« ali strogo ločitvijo države in verskih skupnosti, predvsem države in večinske cerkve. Poslanci opozicijskih strank (Liberalne demokracije Slovenije, Socialnih demokratov in Slovenske nacionalne stranke) in koalicijske Demokratične stranke upokojencev Slovenije so k predlogu zakona vložili kar 79 amandmajev, vendar parlamentarna večina (Slovenska demokratska stranka, Nova Slovenija – krščanska ljudska stranka in Slovenska ljudska stranka) ni podprla nobenega. Nasprotniki zakona so zato obstruirali odločanje v tretji in ponovni obravnavi, o sprejetju predpisa pa sta končno odločila glasova predstavnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti.

religijskih in duhovnih skupinah povedo, da novemu registracijskemu pragu ne more zadostiti 43 izmed petdesetih oziroma 86 % vseh obravnavanih. Novi zahtevi po številčnosti ustanoviteljev oziroma članov v času sprejemanja novega zakona ne bi moglo zadostiti niti 25 ali skoraj 60 % vseh že registriranih verskih skupnosti (ki so po uveljavitvi novega zakona ohranile pridobljeni status). Od leta 2000 naprej jasno razvidna tendenca in končni rezultat »slovenske religijske tranzicije« v opazovanem kontekstu torej je, da je država edino pravno-organizacijsko obliko, ki jo izrecno namenja uresničevanju kolektivne pravice do svobode veroizpovedi – v nasprotju s petindvajsetletno prakso, brez posebnih argumentov in iskanja širšega konsenza ter ne oziraje se na dejanske razmere – odtegnila od nominalno največjega religijskega pojavnosti, novih religijskih gibanj.

Cerkev svete preproščine

Kritična točka tega procesa je bil konflikt namere nastajajočih slovenskih verskih skupnosti po užitku kolektivne pravice do svobode veroizpovedi, to je, njihove zahteve za registracijo, in zahteve države po dodatnem ugotavljanju njihove »avtentičnosti«. Država za kaj tega ni imela potrebnih pooblastil. Ker je zakon določal obvezno prijavo delovanja verskih skupnosti, država takšne prijave sploh ni mogla zavrnila (čeprav je v času »registracijskega moratorija« najprej kazalo, da bi jo nemara lahko spregledala)⁶.

V majhni skupini kolegov smo se odločili, da ta zaplet podrobneje raziščemo. Naš najširši cilj, ki ga je motivirala dobrohotna naklonjenost do predmeta preučevanja (to je, do države in do novih religijskih gibanj) je bila razširitev znanja. Ker tega v Sloveniji (in zaradi očitne neprimerljivosti razmer tudi drugod po svetu) ni bilo mogoče enostavno najti, nam je preostalo edino to, da ga proizvedemo sami. Odločili smo se za manj konvencionalen način raziskave prek metode opazovanja z udeležbo. Njena poglobljena prednost pred klasičnim akademskim delom je bila v tem, da je v našem primeru dobesedno zagotavlja potrebno interakcijo. Država namreč akademsko zalogo znanja upošteva po prosti presoji, na ustrezno formulirane pobude svojih državljanov pa se mora odzivati, in sicer na način, ki si ga je predpisala sama. Naš ožji cilj je bilo oblikovanje jasnih, minimalnih in za državo še sprejemljivih kriterijev ter potrditev postopka za ustanovitev registrirane verske skupnosti. Svojega uspeha nismo povezovali s potrditvijo

⁶ Prijave delovanja ni bilo mogoče zavrnila že zato, ker je pomenila le dolžnostno opredeljeno obvestilo državi o dejstvu delovanja verske skupnosti. Država takšnega obvestila ne bi mogla sprejeti, če registracijski organ ne bi imel svojega poštnega naslova. Že Šturm (2002: 126) pa je ugotovil, da »[n]eobstoj zakonskih meril za ustanovitev verske skupnosti (pristojnemu državnemu organu) onemogoča, da bi zavrnil registracijo skupine oseb, ki se želi registrirati kot verska skupnost, čeprav je očitno, da njihova dejavnost z religiozno nima nobene zveze«.

lastnih stališč; menili smo, da bi bila uveljavitev kakršnegakoli precedensa boljša od nobenega. Tako smo združili svoje poznavanje področij javne uprave in novih religijskih gibanj ter ustanovili svojo versko skupnost, Cerkev svete preproščine.

Ker je naša cerkev (kot svetna ustanova) nastala v sklopu sociološkega eksperimenta, smo se skušali ves čas ravnati po transparentnih načelih raziskovalne etike. Prvo izstopajoče se je zdelo vprašanje o vdoru raziskovalca v osrčje preučevanega pojava, institucionaliziranega področja svetega. Izhajali smo iz prepričanja, da se je vsak kompetenten raziskovalec svetega na svoj način in v svojem naklonu že udeležil tega področja vsaj prek svojega orodja, sicer ne bi bil to, kar je. Naša odločitev v osebnem ali strokovnem oziru zato ni pomenila nikakršnega radikalnega preloma, ampak (če naj takšno misel sploh razvijamo) mnogo prej razumno utemeljeno kontinuiteto. Prav nespodobno se nam je zdelo, da bi se morali na tem mestu sklicevati na pogosto možnost povezave med globokim osebnim doživljanjem svetega in visoko strokovnostjo dela mnogih drugih posameznikov (pa smo morali v javnosti žal kdaj storiti tudi to). Zavedali smo se tudi, da svoje raziskave ne bomo mogli opraviti, če bomo svojo cerkev po sili utemeljevali v priložnostnem, pavšalnem, neosebnem ali celo unišljenem odnosu do svetega.

V religiološkem oziru vsekakor izvirni nauk nove verske skupnosti smo opisali v Manifestu cerkve svete preproščine (Lesjak, 2004). Sicer kratko, a razmeroma strukturirano in zahtevno besedilo, ki se navezuje na nekatere filozofske klasike, vsebuje predvideno predstavitev veroizpovedi, praznikov, obredja in verskega pouka državi. Vprašanje nauka je posebej izpostavilo dilemo o tem, ali je naša verska skupnost zares religijska organizacija. Če namreč, tako se je zdelo, sami vemo, da naša organizacija ni religijska, a od države vseeno zahtevamo status verske skupnosti, potem je naš namen goljufiv. Če pa zatrjujemo, da je naša verska skupnost religijska, a se kasneje izkaže, da to v resnici ni, potem smo nevedni. Ocenili smo, da je takšna dilema v temelju zgrešena. Goljufiva prizadevanja bi nam bilo mogoče očitati samo, če bi hoteli pod krinko verske skupnosti ustanoviti nekaj določljivo drugega, na primer dobičkonosno podjetje. Tega očitno nismo nameravali storiti. Prijavo delovanja verske skupnosti nam po drugi strani nalaga že možnost »objektivnega« dvoma v posvetno naravo naše organizacije, in ne zgolj »subjektivno« in/ali celo avtoritativno (to je, strokovno) zatrjevanje njene (ne)religijskosti. Zakon namreč v končni analizi pravi: če ste ustanovili združenje, o katerem menite, da bi bilo lahko religijsko, ga morate prijaviti državi, sicer ste lahko kaznovani. Svojo strokovnost (če jo je sploh potrebno izpostavljati) smo zastavili v stališču, da država v skladu z veljavnim pravnim redom ne more pogojevati oblikovanja ustanove verske skupnosti z zatrjevanjem in/ali zanikanjem njene »religijskosti«. Država se z voljo posa-

meznikov do oblikovanja verske skupnosti enostavno samo seznaniti (tudi v primeru, če so njeni ustanovitelji usposobljeni za to, da vedo, kaj je religija – vsi smo pred zakonom enaki)⁷.

Tudi pravila delovanja načrtovane pravne osebe po civilnem pravu (in njen naziv) odražajo težnjo k zares elementarni strukturi in funkciji. Jasno formulirane kategorije članstva, organiziranosti, financiranja in (prenehanja) delovanja so prilagojene maloštevilčni skupini izrazito enakopravnih religijskih specialistov⁸. Število ustanovnih članov je bilo določeno tako, da »izhaja iz narave stvari (tres faciunt collegium)« (odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-391/96, Ur. l. RS, št. 49/98). Formalno strukturo verske skupnosti smo marca leta 2004 dopolnili na ustanovnem občnem zboru: potrdili smo njen statut in izvolili nosilce predvidenih funkcij. Cerkev svete preproščine je bila pripravljena za prijavo delovanja Uradu Vlade Republike Slovenije za verske skupnosti in svoj nastop v javnosti.

Pristojna vladna služba je na našo prijavo delovanja le odgovorila, čeprav smo na odgovor čakali več kot pet mesecev in sta bili zaradi nedopustnega molka državnega organa potrebni še intervenciji drugostopenjske organa in Varuha človekovih pravic. Urad za verske skupnosti nam je sporočil, da »vpis nove verske skupnosti v evidenco ni mogoč, ker bi bilo delovanje zamišljene pravne osebe protiustavno« (odločba Urada Vlade RS za verske skupnosti, št. 080/40-1331, 20. 9. 2004)⁹. Pristopni pogoji, ki smo jih zapisali v statutu (glej op. 8), so bili po mnenju Urada »v nasprotju s 14. členim Ustave RS, ki se uporablja neposredno in določa, da je [pred zakonom] vsem zagotovljena enakost ne glede na pridobljeno izobrazbo in družbeni položaj« (ibid). Država je tako v Sloveniji prvič zavrnila prijavo delovanja katerekoli verske skupnosti. Urad za verske skupnosti je (v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku) o tem izdal celo svojo sploh prvo upravno odločbo. Ti dejstvi štejemo za prvi rezultat svoje raziskave. Z doslednim administrativnim postopkom smo v praksi odpravili problem »nesprejema« prijav delovanja verskih skupnosti. S precedenčno odločbo o naši zadevi je postalo jasno, da država mora odgovarjati na prijave delovanja verskih skupnosti, in

⁷ *Nauk Cerkev svete preproščine, ki izpričuje vero v človeka, njegov razum in njegovega duha ter zatrjuje izkušnjo svetega v človekovi pomiritvi z njegovo presežnostno naravo, pred državnimi organi in v javnosti ni vzbudil posebnih odzivov. Razpravo o »religijskosti« nauka smo v skladu z zapisanimi tudi kategorično odklanjati.*

⁸ *»Člani CSP nosijo naziv duhovnik/-ca. Duhovnik/-ca je član/-ica CSP, ki je vsa svoja prizadevanja namenil/-a skrivnostim človekovega duha. Duhovnik/-ca CSP lahko postane državljan/-ka Republike Slovenije ali tujec/-ka z najmanj univerzitetno visokošolsko izobrazbo ali visokošolsko izobrazbo z opravljenim magistrskim študijem oziroma ustrezno specializacijo ter najmanj desetimi leti delovnih izkušenj, objavo vsaj enega verskega ali strokovnega besedila v referenčnih publikacijah in nesporno moralno držo. V izjemnih primerih je lahko član/-ica CSP tudi kdor teh pogojev ne izpolnjuje, če tako odloči skupščina. Naziv duhovnik/-ca se podeli s podpisom pristopne izjave« (Statut Cerkev svete preproščine, 14. člen).*

⁹ *Vsi uradni dokumenti, ki se nanašajo na postopek registracije Cerkev svete preproščine, so dostopni na njenih spletnih straneh (prim. http://users.volja.net/cerkev_sp, 30. 9. 2008).*

sicer v predpisanih rokih. Upravno odločbo je nadalje mogoče izpodbijati po ustaljenih pravnih poteh, zato arbitrarno (med »moratorijem« samovoljno in brezprizivno) ravnanje registracijskega organa ni bilo več mogoče.

Razlog države za zavrnitev prijave delovanja Cerkve svete preproščine je bil v resnici težko razumljiv. Civilnopravne osebe v primerjavi z javnopravnimi vendar lahko »diskriminirajo«, saj njihova pravila ne uvajajo oblastnih razmerij (njihovi interni prepisi niso zakoni) in tudi članstvo v njih ni obvezno. Kako bi bila sicer mogoča katerakoli verska skupnost? Kot civilnopravna oseba vendar vsaka ureja pristopne pogoje, članstvo v nekaterih pa celo izključuje možnost članstva v drugih verskih skupnostih. Kako bi bilo sicer mogoče, da lahko specializirane vloge v nekaterih verskih skupnostih že opravljajo na primer le neporočeni in visoko izobraženi moški? Kako so na primer mogoča civilnopravna stanovska združenja, ki bi jih po načinu »diskriminacije« morda lahko primerjali z našo cerkvijo, ali pa društva istospolno usmerjenih, kjer odprava »diskriminacije« po naravni poti sploh ni mogoča? Ker si z enostavno primerjavo in laičnim premislekom nismo znali pojasniti sporne odločbe, smo oktobra leta 2004 za razlago prosili Upravno sodišče Republike Slovenije.

Sodbo smo prejeli januarja leta 2006, približno 14 mesecev po vloženi tožbi. Sodišče je z njo razveljavilo sporno odločbo Urada za verske skupnosti o zavrnitvi prijave delovanja Cerkve svete preproščine in zadevo vrnilo istemu organu v ponovno odločanje, ker »tožena stranka ni pravilno uporabila ustavnih določb, na katere se sklicuje in na katerih temeljijo njeni razlogi za zavrnitev vpisa v evidenco verskih skupnosti ... Že iz gramatikalne razlage citirane ustavne določbe [namreč] izhaja, da slednja učinkuje le nasproti nosilcem oblasti... Ne pravna teorija in ne ustavosodna praksa pa predmetnih določb Ustave ne razlagata tako, da bi učinkovale tudi na razmerja, ki jih med seboj oblikujejo subjekti zasebnega prava« (sodba Upravnega sodišča, št. U 1902/2004-13, 13. 12. 2005). Drugi rezultat našega eksperimenta je torej potrditev predlaganih kriterijev, po katerih država prepozna »avtentičnost« prijavljajoče se verske skupnosti. Res je, da je država zavrnila registracijo Cerkve svete preproščine, toda v postopku je bila sporna zgolj ena izmed poljubnih izpeljav konstitutivnega elementa verske skupnosti, pravil njenega delovanja, ne pa tudi takšen element sam. Čeprav Cerkev svete preproščine ni prejela potrdila o pravni osebnosti po civilnem pravu in je država ni vpisala na seznam prijavljenih verskih skupnosti, je naš eksperiment očitno potrdil tudi uveljavljeni administrativni postopek prijave delovanja pristojnemu državnemu organu. Ta postopek je tekel.

Urad za verske skupnosti je v našem primeru sploh prvič javno oporekal tudi religijskemu statusu katerekoli slovenske verske skupnosti. Sodišču je v odgovoru na našo tožbo zaradi zavrnitve registracije predložil mnenje Teološke fakultete Univerze v Ljubljani o tem, da učenja Cerkve svete pre-

proščine ni mogoče imeti za vero oziroma religijo in da te skupnosti ni mogoče šteti za versko skupnost ne z vidika filozofije religije ne z vidika sociologije religije (prim. Ocvirk, 2004a). O argumentih Teološke fakultete sicer radi razumno razpravljamo, ne moremo pa sprejeti dejstva, da je država prosila institucijo ene verske skupnosti (to je institucijo Katoliške cerkve), naj razsoja o religijskosti druge verske skupnosti, in sicer zato, da bi pridobljeno mnenje tudi avtoritativno uveljavila. Sodišče tega mnenja ni obravnavalo zaradi procesnih razlogov. Državni organ je namreč »dolžan že v obrazložitvi izpodbijanega akta navesti [vse] razloge za svojo odločitev in s tem dati stranki možnost učinkovitega pravnega sredstva [pritožbe zoper sporno odločitev], sodišču pa, da preveri zakonitost izpodbijanega akta« (sodba Upravnega sodišča, št. U 1902/2004-13, 13. 12. 2005). Judikata o dopustnosti vsebinske presoje nauka in prakse prijavljajoče se skupnosti nismo prejeli, čeprav bi si ga država lahko pridobila v nadaljevanju našega ali drugih postopkov¹⁰.

Zavedali smo se, da lahko svoj eksperiment v celoti nadzorujemo le v njegovem administrativnem delu, da pa se ne bomo mogli izogniti nastopu v javnosti. Dnevno časopisje je korektno poročalo o naši prijavi delovanja (prim. Pušenjak, 2004 in Gedrih, 2004), svoj spor s pristojnim državnim organom smo lahko pojasnili v intervjuju na nacionalni televiziji (prim. Štefančič, 2004). Primer Cerkve svete preproščine je spremljal eden izmed vodilnih političnih tednikov (prim. Aleksič, 2004; Trampuš, 2004; Cerar, 2006; Horvat, 2008). V njem smo lahko poleg navedka iz sporne odločbe o zavrnitvi prijave delovanja objavili tudi svoj poziv pravni stroki za pomoč v razlagi slovenske ustave. V nekaj tednov trajajoči javni polemiki z nekdanjim ustavnim sodnikom smo prejeli potrditev svojih pravnih argumentov, a naleteli tudi na morda presenetljivo mnenje, da naša cerkev ni religijska organizacija. Zato smo bili opozorjeni, da bi naša zahteva po registraciji lahko pomenila zlorabo pravne ustanove verske skupnosti za nereligijsko dejavnost ter posledično žalitev in norčevanje iz resničnih verskih skupnosti in resničnih vernikov (prim. Krivic, 2004). Isti premislek je vodil nekaj publicistov blizu Katoliške cerkve k sklepu, da naša verska skupnost predstavlja ostaline socialistične družbene ureditve in kaže protikatoliško obsedenost dela slovenske družbe (prim. Ocvirk, 2004; Granda, 2004; Rebula, 2004). Cerkev in svoja stališča smo predstavili javnosti (prim. Vežjak, 2005 in Črnič, 2008) in svoji strokovni skupnosti (prim. Lesjak in Črnič, 2005

¹⁰ Država je želeno vlogo v presojanju religijskosti prijavljajočih se skupnosti v skorajda identični dikciji potrdila še julija leta 2006 in februarja 2007 z upravnima odločbama o zavrnitvi prijave delovanja Verske skupnosti enakih možnosti – VSEM in verske skupnosti Zvezde nirvane. V obrazložitvi obeh je izrecno zapisala, da (na podlagi filozofskih, socioloških in celo teoloških kriterijev) obravnavanih skupin ni mogoče šteti za verske skupnosti, njunega nauka pa ne za vero. Anonimizirani odločbi sta dostopni prek: <http://religije.info> (30. 9. 2008).

in 2007). Periodična, a vselej kratkotrajna medijska navzočnost naše cerkve je končno prispevala k povečanju števila njenih članov.

Sodišče je z ugotovitvijo, da je država v našem primeru napačno tolmačila ustavno določilo o enakosti pred zakonom, odpravilo tudi upravičenost edinega razloga, ki je državi preprečeval registracijo Cerkve svete preproščine. Ker je torej naša verska skupnost že v času prijave svojega delovanja izpolnjevala prav vse predpisane in administrativno uveljavljene pogoje za registracijo in je zamuda v odločanju nastala zaradi nevednosti oziroma zmote državnega organa, smo pričakovali hiter in uspešen konec svojega postopka. Pa se je Urad za verske skupnosti v začetku leta 2006 pritožil zoper sodbo Upravnega sodišča. Drugostopenjsko sodišče je zahtevo državnega organa za revizijo sporne sodbe zavrglo leto in pol kasneje, konec maja leta 2007 (sklep Vrhovnega sodišča RS, št. U 1902/2004-18). Urad za verske skupnosti je tako izčrpal vsa pravna sredstva; Cerkev svete preproščine, verske skupnosti in sploh vse pravne osebe po civilnem pravu pa še naprej same odločajo o tem, kdo in pod kakšnimi pogoji je lahko njihov član.

Edina državna ustanova, pristojna za vprašanja verskih skupnosti, nas je julija leta 2007 še enkrat presenetila. Namesto pričakovane odločbe o registraciji nam je poslala sklep o tem, da se z našo zadevo enostavno ne bo več ukvarjala. Urad za verske skupnosti je tako po dobrih treh letih zavrgel zahtevek Cerkve svete preproščine za registracijo, ker je nenadoma ugotovil, da ni pristojen za vprašanje registracije verske skupnosti (prim. sklep Urada Vlade RS za verske skupnosti, št. 080/07-1144)¹¹. Začuden, celo osupli ustanovitelji smo takšnemu razumevanju pravne države seveda oporekali, a na nadaljevanje postopka spet čakali, tokrat vse do poletja leta 2008. Upravno sodišče je takrat zaradi »bistvene kršitve pravil upravnega postopka« razveljavilo nenavadni sklep Urada za verske skupnosti ter našo zahtevo za registracijo isti ustanovi že drugič vrnilo v ponovno odločanje (prim. sodba Upravnega sodišča RS, št. U 1524/2007-6, 17. 6. 2008).

Pristojni državni organ se tokrat ni obotavljal. Le nekaj dni kasneje je ugotovil, da je naša vloga za registracijo iz leta 2004 nepopolna; manjkala naj bi ji vsaj dokazila o desetletni navzočnosti Cerkve svete preproščine na območju Slovenije in overjeni podpisi vsaj stotih ustanoviteljev. Takšne kriterije za registracijo verske skupnosti od leta 2007 naprej postavlja novi Zakon o verski svobodi. Na ta način nam je Urad za verske skupnosti, še enkrat v nasprotju z določili slovenske ustave (prim. 155. člen) in tokrat tudi s prakso Ustavnega sodišča (prim. odločba št. U-I-206/97, Ur. l. RS, št. 50/98), sporočil, da zakoni v Republiki Sloveniji veljajo retroaktivno. Položaj Cerkve

¹¹ Tako nerodno formuliranega sklepa ni mogoče razumeti brez podatka, da je le nekaj dni pred njim začel veljati novi Zakon o verski svobodi. Urad za verske skupnosti je zato (zmotno) menil, da lahko zavrže vlogo za registracijo verske skupnosti iz časa pred uveljavitvijo novega zakona.

svete preproščine je tako že več kot štiri leta in zgolj zaradi nestrokovnosti oziroma samovolje državnega organa še naprej neenak položaju vseh drugih slovenskih verskih skupnosti, ki so v istem času izpolnjevale iste pogoje in so državi tudi prijavile svoje delovanje. Čeprav sodne potrditve svojega razumevanja zadnjega odziva registracijskega organa (še) nismo iskali, lahko iz komunikacije z državnim organom razberemo prepoznaven vzorec in o njem poročamo.

Razprava

Država je v odnosih s Cerkvijo svete preproščine ravnala samovoljno. Odločila se je, da naše verske skupnosti (in še dveh drugih) enostavno ne bo registrirala, čeprav svoje volje ni mogla smiselno opreti na nobenega izmed pravnih aktov. V času »slovenske religijske tranzicije« je država podobno ravnala s skupino desetih verskih skupnosti, ki so si v obdobju treh let zamen prizadevale za pridobitev pravne osebnosti in tudi v nekaterih drugih primerih¹². Pogoji možnosti samovolje države so nedvomno povezani z organizacijo njene uprave. Urad Vlade RS za verske skupnosti deluje kot samostojna vladna služba v okviru Generalnega sekretariata Vlade RS, zato ni deležen ustreznega nadzora kakovosti svojega dela. Tako se je v primeru Cerkve svete preproščine lahko zgodilo, da pravnega sredstva, tožbe, sploh ni bilo mogoče uveljaviti (v roku, ki je bil daljši celo od enega mandata vlade). Sodišče je lahko zaradi ugotovljene zmote vsakič znova zgolj razveljavilo odločitev državnega organa, ta pa si je lahko v izvršnem postopku vsakič znova privoščil praktično kakršenkoli (ne)argument.

»Slovensko religijsko tranzicijo« je v najglobljem oziru opredelila »(samo)-volja do razločevanja«. Pravna stroka je ta proces opisala v prehodu od simetričnega razumevanja načela enakopravnosti v socializmu k spoznanju, da je »(ne)enako obravnavanje pravnih naslovljencev in dejanskih stanj legitimno, če je objektivno in stvarno utemeljeno oziroma če pravodajalčevega razločevanja pravnih naslovljencev ni mogoče označiti za arbitrarnega« (Flander, 2004: 89). Nekatero cerkve so se sčasoma tako državi bolj približale, druge verske skupnosti so se od nje oddaljile. Nekatero so zaradi »bogatenja nacionalne identitete«, karkoli to že pomeni, zdaj lahko deležne državne gnotne pomoči (prim ZVS, 5. in 29. člen)¹³, država je z nekaterimi

¹² Poseben problem je med letoma 2000 in 2007 nastal v zvezi z dodeljevanjem državnih sredstev za povračilo stroškov delodajalca za socialno zavarovanje »duhovnikov in redovnikov, ki jim je to edini poklic«. Kljub protestom manjšinskih verskih skupnosti in pozivom Varuha človekovih pravic država ni oblikovala kriterijev za dodeljevanje teh sredstev, vseeno pa jih je ves čas samovoljno (ne)delila. Upravljaec državne pomoči, Urad za verske skupnosti, je takrat pojasnjeval, da (novi) prosilci ne morejo prejeti niti pisnih odgovorov na svoje zahtevke (kaj šele javnih sredstev), ker država nima formalne podlage za odobritev ali zavrnitev posameznih vlog (prim. Poročilo Varuha človekovih pravic za leto 2001, dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si>, 30. 9. 2008).

sklenila posebne sporazume o pravnem položaju¹⁴, posvečenim osebam nekaterih cerkva lahko danes ponuja zaposlitev¹⁵, organizira lahko celo duhovne vaje in udeležbo na romanjih (prim. Pregelj in Plut, 2005). Mnoge druge verske skupnosti (kot najširše razumljene socialne ali večje skupine kakorkoli verujočih) pa ne morejo računati niti s pridobitvijo pravne osebnosti na temelju svoje veroizpovedi, čeprav so lahko tudi večje in starejše od že registriranih. Očitno je torej, da država v »slovenski religijski tranziciji« v pojmu enakosti verskih skupnosti pred zakonom ni iskala ustreznega razmerja med razdeljevalno in izravnalno pravičnostjo. Z vsebinskega stališča se zdi, da si je tako zelo prizadevala za razdeljevanje in razliko med verskimi skupnostmi, da je postala njihova enotnost neprepoznavna: pretežno število religijskih organizacij tako prek novega Zakona o verski svobodi družijo le razlika s sicer daleč največjo in najštevilčnejšo večinsko cerkvijo. Proces restitucije njenega položaja v Sloveniji tako obenem kaže tudi na spodletelo srečanje države in novih religijskih gibanj. Njihova dejavnost je zdaj v ničemer ne zanima, zato je ne spodbuja, a tudi ne spremlja in ne omejuje.

»Restitucija položaja večinskih cerkva«

Zaradi strukturnih podobnosti lahko ta proces najprej ovrednotimo v kontekstu sicer izbranih, a podobnih izkušenj bližnjih, nekdanj socialističnih držav: Madžarske, Hrvaške, Slovaške, Češke in Poljske ter deloma bolj oddaljene in pravoslavne Rusije. Vsi primeri kažejo, da je spremembi državne ureditve po padcu socializma na religijskem področju najprej sledila restitucija družbenega položaja večinske cerkve. O pomenu tega procesa priča zakonodajna vnema posameznih držav. Poljska je na primer novi Zakon o jamstvu svobode vesti in veroizpovedi (1989) sprejela celo pred volitvami, ki so konstituirale novo demokratično oblast; Slovaška prednjači po kvantiteti:

¹³ *Država se danes ponaša z ugotovitvijo, da je z novim zakonom končno določila jasne kriterije financiranja verskih skupnosti (prim. Čepar in drugi, 2008: 32), čeprav v resnici ureja le postopek razdeljevanja javnih sredstev nekaterim verskim skupnostim; druge morajo živeti zgolj od darov. Ideje o tem, da naj bi se verske skupnosti financirale same, morda celo z dovoljenjem omejene pridobitne dejavnosti po vzoru društev, in da bi bilo treba predvideti nadzor njihovega poslovanja, v slovenski državni upravi ne najdemo.*

¹⁴ *Namen, status in smisel sklepanja teh sporazumov so v celoti nejasni. Podpisnice si z njimi ne zagotovijo dodatne pravne varnosti, posebnega pravnega položaja ali morebitnih modalitet, pač pa jim država v klišejskih besedilih še enkrat potrdi pravice, ki jim tako ali tako že pripadajo. Mnenje države, da je sklenitev takšnega sporazuma z Islamsko versko skupnostjo lahko primer dobre prakse v Evropski uniji (prim. Čepar in drugi, 2008: 20), je v tem oziru prav sarkastično.*

¹⁵ *Na primer v okviru dela poveljniške strukture Slovenske vojske, ki je bila ustanovljena za duhovno oskrbo vojaških oseb katoliške vere in ji načeljuje posvečena oseba Katoliške cerkve (prim. Sporazum med Slovensko škofovsko konferenco in Vlado RS o duhovni oskrbi vojaških oseb v Slovenski vojski, 21. 9. 2000, 1. člen).*

pravni položaj verskih skupnosti je do leta 2004 uredila s šestimi ustavnimi in tremi področnimi zakoni, krovnim in dvema delnima sporazumoma s Svetim sedežem ter s sporazumi države z drugimi registriranimi religijskimi organizacijami (prim. Moravčíková, 2005); na Hrvaškem je urejanje pravnega položaja verskih skupnosti do leta 2002 v vseh razsežnostih pomenilo zgolj urejanje pravnega položaja Katoliške cerkve (prim. Zrinščak, 2004). Restitucija položaja večinske cerkve se je povečini godila v ponavadi kratkotrajnem liberalnejšem odnosu do vseh religijskih organizacij (zelo očitno na primer v Sloveniji, na Poljskem in v Rusiji), vendar so manjšinske, alternativne in nove religijske skupnosti danes le redko deležne vsaj pravne enakosti v primerjavi s tradicionalnimi cerkvami¹⁶. Slovaška je z novim zakonom (1992) določila, da lahko versko skupnost ustanovi le 20.000 polnoletnih oseb s stalnim prebivališčem v državi. Češka (2002) in Hrvaška (2002) sta se odločili za dvotirno registracijo, po kateri lahko privilegije, povezane s polnim statusom registrirane verske skupnosti, na novo pridobi skupina, ki šteje 10.000 oziroma 500 posameznikov ter uspešno opravi deset oziroma petletni preizkusni staž (in sklene dodatne sporazume z državo)¹⁷. Nekatere nove evropske demokracije so torej družbeni položaj svojih tradicionalnih religij pred novimi zavarovale z izjemno visokim registracijskim pragom. Kot cilj in rezultat njihove »religijske tranzicije« bi lahko (s precejšnjo, a morda ne pretirano stopnjo posplošitve) navedli vnovično afirmacijo in zavarovanje njihove kulturne in posledično religijske tradicije/identitete, ki jo je bila ogrožala socialistična družbena ureditev¹⁸. Le redke so oblikovale administrativni most med tradicionalnimi in novimi religijskimi organizacijami. Poljska, ki ne pozna ločitve države in cerkve, je s splošnim zakonom doslej omogočila registracijo približno 140 novih verskih skupnosti z najmanj 15 ustanovnimi člani in pravnim položajem, ki je vsaj formalno primerljiv s položajem tradicionalnih cerkva. Po javni razpravi o nekaterih zlorabah tako pridobljene pravice do davčnih in carinskih olajšav ter možnosti oprostite služenja vojaškega roka (prim. Rynkowski, 2005: 427) se je država z več kot 38 milijoni prebivalcev odločila za zaostritev registracijskih pogojev: od leta 1998 naprej jo lahko ustanovi najmanj 100 opravilno sposobnih držav-

¹⁶ V nobeni izmed obravnavanih držav (s pogojno izjemo Rusije) temeljna svoboda veroizpovedi in z njo povezana svoboda združevanja nista odvisni od pridobitve pravne osebnosti po zakonodaji, namenjeni verskim skupnostim. Vse države (s pogojno izjemo Rusije) so zaostritev pogojev za registracijo verske skupnosti izvedle po načelu ohranitve pridobljenih pravic. Med registriranimi se je zato, podobno kot v Sloveniji, praviloma povsod znašla več kot polovica skupnosti, ki ne morejo zadostiti novim kriterijem.

¹⁷ Če primerjavo nekoliko razširimo, med novimi demokracijami na drugem koncu spektra najdemo tudi drugačne primere. V baltskih državah lahko, na primer, versko skupnost ustanovi že 12, 15 ali 25 posameznikov (prim. Črnič, 2007).

¹⁸ Trditev v najmanjši meri drži za pretežno nereligiozno Češko, v kateri je institut registracije verske skupnosti v očeh večine (po popisu prebivalstva iz leta 2002 kar 59 % nereligioznih) državljanov, najprej povezan z možnostjo črpanja sredstev iz državnega proračuna (prim. Müller, 2004).

ljanov¹⁹. Enak številčni kriterij za registracijo verskih skupnosti je z novim Zakonom o svobodi vesti in veroizpovedi (1990) uvedla desetmilijonska Madžarska. V sistemu kooperativne ločitve (z dvema tehničnima sporazumoma o položaju Katoliške cerkve s Svetim sedežem, sklenjenima po sprejetju verskega zakona) je do leta 2005 registrirala približno 150 pravno enakih verskih skupnosti²⁰, pri čemer pojmov »verska dejavnost« in »religija« ni opredeljevala ali o njih razsojala (prim. Schanda, 2005)²¹. Razlikovanje med (ne)registriranimi (in »tradicionalnimi«) verskimi skupnostmi v odnosih z državo, na primer glede selektivnega zagotavljanja duhovne oskrbe vojakov, je podrobno utemeljila v bogati ustavnosodni praksi. »Razlikovanje [med madžarskimi verskimi skupnostmi] lahko temelji samo na neverških (socialnih ali zunanjih) dejavnikih, dejanske razlike morajo biti relevantne v vsakem posameznem primeru [in ne uvedene po splošnem pravilu], razlikovanje ne sme biti arbitrarno (biti mora smiselno v pomenu zdravega razuma). Vzrok razlikovanja je lahko zgolj socialna realnost skupin – bolj se vzrok razlikovanja približuje ravni posameznika, manj je razlikovanje dopustno (Schanda, 2004: 285)«.

Sklep

Slovenija v tem kontekstu izkazuje prepoznavno odsotnost želje po spremembi pravnega položaja verskih skupnosti v času konstituiranja samostojne države in primerjalno izrazito podnormiranost tega področja. Slovenska ustava in njen hermenevitični princip (dovoljeno je vse, kar ni prepovedano)

¹⁹ *To pa je tudi edina in praktično zanemarljiva pravna posledica močnega protisektantskega vzdušja na prelomu tisočletja na Poljskem. Država je objavila dve sporni poročili o dejavnosti »sekte« (1995, 2000), vlada je po francoskem zgledu oblikovala (leta 2002 razpuščeno) Medresorsko delovno skupino za nova religijska gibanja, parlamentarno delovno telo pa je razpravljalo celo o morebitni inkriminaciji »mentalne manipulacije« (prim. Doktor, 2004 in Koščianška, 2004). Zanimivo je, da so se poljski (in ruski) državi uradniki pridružili »boju zoper sekte« tudi v prepričanju, da sledijo evropski avantgardi oziroma pravi poti v »civilizirani svet«. Poljska je tudi edina država z dobro organiziranim katoliškim (dominikanskim) protisektantskim gibanjem.*

²⁰ *Državljanji lahko tem verskim skupnostim (ali nevladnim organizacijam, muzejem gledališčem in drugim javnim ustanovam) namenijo tudi odstotek svoje dohodnine. Registrirane verske skupnosti se lahko pod ugodnejšimi pogoji ukvarjajo z dobičkonosno dejavnostjo, vendar te možnosti, razen nekaterih novih religijskih gibanj, povečini ne izkoriščajo (prim. ibid).*

²¹ *Madžarski zakonodajalci so močno zavarovali liberalno ureditev odnosov med državo in verskimi skupnostmi. Odločili so, da je mogoče zakon spremeniti oziroma nadomestiti le z dvotretjinsko večino poslancev, zato nobena izmed razmeroma številnih pobud za zaostritev registracijskih kriterijev še ni bila uspešna. Vlada je v mandatu med letoma 1998 in 2002 poskušala celo z administrativno opredelitvijo religije, ki se nagiba v smer substancialnih definicij (verska skupnost mora izpovedovati strukturirano vero v transcendentno bitje, njen nauk mora obsegati in naslavljati realnost in človekovo osebnost v celoti, njene vedenjske norme ne smejo nasprotovati morali in človekovemu dostojanstvu), o kateri bi razsojalo sodišče. Hkrati je želela določiti tudi dejavnosti, ki niso primarno religijske (ampak npr. politične, interesne, parapsihološke, zdravilske, podjetniške, izobraževalne ali socialno-skrbstvene) (prim. ibid: 283-4).*

sta po osamosvojitvi očitno omogočala dovolj liberalno branje zastarelega zakona. Pisanja novega ni pospeševala niti večinska cerkev; prioriteta vseh njenih stikov z državo je bila vseskozi sklenitev sporazuma s Svetim sedežem (prim. npr. Štuhec, 2002: 319). Slednji je novo razumevanje »socialističnega verskega zakona« leta 2004 končno povzdignil tudi na raven mednarodne pogodbe²². Podnormiranost področja je po svoje močno vplivala na proces restitucije položaja večinske cerkve. Ta je v primerljivem časovnem obdobju in pretežni meri pomenil vključevanje vseh, registriranih in neregistriranih verskih skupnosti v novo demokratično družbo (in ne težnje k sankcioniranju posebnega položaja zgolj nekaterih). Pravna osebnost verske skupnosti je bila tako oblikovana in dodeljena po analogiji z drugimi pravnimi osebami po civilnem pravu; verske skupnosti so morale po splošno veljavnih pravnih načelih za nastopanje na trgu oblikovati druge pravne osebe itn.. Po več kot petnajstih letih samostojnosti države uveljavljena nova, restriktivna ureditev registracije sicer tipsko dopolnjuje proces restitucije položaja večinske in/ali tradicionalnih cerkva v obravnavanih postsocialističnih državah, vendar zanjo ni več mogoče najti primerljivega argumenta; dopušča pa domnevo, da preurejanje pravnega položaja verskih skupnosti v Sloveniji morda presega ali celo predhodi konflikte, ki jih je v slovenski družbi sprožil socializem.

LITERATURA

- Aleksič, Jure (2003): Urad za pravno praznino. Mladina: 2. 6.
- Aleksič, Jure (2004): Cerkev svete preproščine. Mladina: 7. 6.
- Cerar, Gregor (2006): Cerkev svete preproščine se vrača. Mladina: 9. 1.
- Čepar, Drago in drugi (2008): Država in vera v Sloveniji. Ljubljana: Urad Vlade Republike Slovenije za verske skupnosti.
- Črnič, Aleš (2007): New Religions in »New Europe«. *Journal of Church and State*, 49(3), 517–551.
- Črnič, Aleš (2008): Religijska svoboda po slovensko. *Dnevnik*: 27. 9.
- Črnič, Aleš in Lesjak, Gregor (2003): Religious Freedom and Control in Independent Slovenia. *Sociology of Religion*, 64(3): 349–366.
- Črnič, Aleš in Lesjak, Gregor (2006): A Systematic Study of New Religious Movements – The Slovenian Case. V Irena Borowik (ur.), *Religions, Churches and Religiosity in Post-Communist Europe*, 142–157. Krakow: Nomos.
- Doktór, Tadeusz (2004): New Religious Movements and State in Poland. V James T. Richardson, *Regulating Religion*, 259–266. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

²² K takšnemu rezultatu skupnih zasedanj Komisije Vlade Republike Slovenije za ureditev odprtih vprašanj Rimskokatoliške cerkve in Komisije Slovenke škofovske konference za ureditev odnosov z državo v februarju leta 1999 je prispevalo stališče vladne strani, da je treba vsa sporna vprašanja najprej rešiti doma, da torej pogajalska izhodišča za pripravo sporazuma s Svetim sedežem ne smejo presegati slovenskega pravnega reda (prim. Lesjak, 2001).

- Flander, Benjamin (2004): Pozitivna diskriminacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gedrih, Maša (2004): Sveta preproščina brez registracije. Delo: 25. 10.
- Granda, Stane (2004): Društvo. Družina: 12. 12.
- Greil, Arthur L. (1996): Sacred Claims: The »Cult Controversy« as a Struggle Over the Right to the Religious Label. Religion and the Social Order 1(6): 47–63.
- Horvat, Marjan (2008): Cerkev svete preproščine. Mladina: 25. 7.
- Kościańska, Agnieszka (2004): Anti-Cult Movements and Governmental Reports »Sects and Cults« in Poland. V James T. Richardson, Regulating Religion, 267–278. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Krivic, Matevž (2004): Čeparjeva »diskriminacija«. Mladina: 25. 10.
- Lesjak, Gregor in Črnič, Aleš (2005): O Holy Simplicity! Zagreb: ISSR/SISR
- Lesjak Gregor in Črnič, Aleš (2007): O Holy Simplicity! Registering a Religion in Slovenia. State, Religion & Society 35(1): 69–79.
- Lesjak, Gregor (2001): Nova religijska in duhovna gibanja v Sloveniji. Teorija in praksa 38(6): 1108–1124.
- Lesjak, Gregor (2004): Manifest Cerkve svete preproščine. Dostopno prek: http://users.volja.net/cerkev_sp (30. 9. 2008).
- Lesjak, Gregor (2007): Ameriška hipoteza o sektantskem »pranju možganov« kot nereflektirano izhodišče (slovenske) sociologije novih religijskih gibanj. Ljubljana: doktorska disertacija.
- Moravčíková, Michaela (2005): State in Church in Slovak Republic. V Gerhard Robbers (ur.), State and Church in the European Union: Second Edition, 491–518. Baden-Baden: Nomos.
- Müller, Lubomir (2004): Law and Religion in the Czech Republic: Recent Developments. V James T. Richardson, Regulating Religion, 295–298. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Ocvirk, Drago Karel (2004a): Mnenje Inštituta za religiologijo, ekumenizem in dialog Teološke fakultete Univerze v Ljubljani v zvezi s Cerkvijo svete preproščine. Ljubljana: 3. 12.
- Ocvirk, Drago Karel (2004b): Korak vstran. Dnevnik: 17. 12.
- Pregelj, Milan (ur.) in Plut, Jože (ur.) (2005): Zbornik ob 5. obletnici vojaškega vikariata. Ljubljana: Ministrstvo RS za obrambo.
- Pušenjak, Dejan (2004): Nova verska skupnost? Delo, 7. 6.
- Rebula, Alojz (2004): Kaj, če bi midva ustanovila novo vero? Družina: 11. 7.
- Rynkowski, Michal (2005): State in Church in Poland. V Gerhard Robbers (ur.), State and Church in the European Union: Second Edition, 419–438. Baden-Baden: Nomos.
- Schanda, Balázs (2004): Freedom of Religion and Minority Religions in Hungary. V James T. Richardson, Regulating Religion, 279–294. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Schanda, Balázs (2005): State and Church in Hungary. V Gerhard Robbers (ur.), State and Church in the European Union: Second Edition, 323–346. Baden-Baden: Nomos.
- Štefančič, Marcel jr.: (2004): Intervju s predstavnikom Cerkve svete preproščine. Televizija Slovenija (Studio City): 22. 11.

- Štuhec, Ivan (2002): Cerkev po letu devetdeset. V Metod Benedik (ur.) in drugi, Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju, 311–326. Ljubljana: Družina.
- Šturm, Lovro (2002): Komentar Ustave Republike Slovenije. Ljubljana: Fakulteta za podiplomske državne in evropske študije.
- Šturm, Lovro (2005): State and Church in Slovenia. V Gerhard Robbers (ur.), State and Church in the European Union: Second Edition, 469–490. Baden-Baden: Nomos.
- Trampuš, Jure (2004): Čeparjeva »diskriminacija«: Bodo pravniki rešili Cerkev svete preproščine? Mladina: 18. 10.
- Vežjak, Boris (2005): Nam država želi predpisati, v kaj naj verjamemo? Dialogi 41 (3–4): 5–21.
- Zrinščak, Siniša (2004): Religion and Society in Tension in Croatia: Social and Legal Status of Religious Communities. V James T. Richardson, Regulating Religion, 299–318. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.